

Tieto, ymmärrys, viisaus

- *Anneli Pohjola*
- *Professori (emer.)*
- *Lapin sosiaali- ja terveysturvan
syyspäivät*
- *12.9.2025*

Tietäisitpä poikani, miten vähällä järjellä maailmaa hallitaan

(Axel Oxenstierna 1648 Westfalenin rauha - tai joku muu...)

- Meillä on tutkimustietoa enemmän kuin koskaan, mutta käytetäänkö sitä?
- Henrik Jussila 2012: miten eduskuntatyössä hyödynnetään tutkimustietoa
 - Päätöksentekijöiden ja tutkijoiden välillä kuilu – tutkimustietoa arvostetaan, mutta ei juurikaan hyödynnetä
 - Päättäjät lukevat lyhyitä tekstejä, hankkivat tietonsa mediasta, tiedotteista ja seminaareista
- Päätöksenteko tulipalojen hallintaa? – vai kokonaisvaltaista tiedolla johtamista?
- ”Kaikkea ei tarvitse opetella, tieto löytyy verkosta” – onko verkossa oleva informaatio aina tietoa?
 - tai tekoälyn antamat vastaukset luotettavaa tietoa?
- Elämme kompleksisessa maailmassa, jonka hallitsemiseen pintatieto ei riitä – samalla pintatiedon käyttö lisääntyy vauhdilla – ja sävyttyy usein uhkakuvilla
- Ymmärtämiseen tarvitaan tietoa toimintaympäristöstä, merkityksistä, painoarvoista, vaihtoehtoista, vaikutuksista – tarvitaan monipuolista tietopohjaa, kykyä jäsentää ja luoda uutta

Tietoperustainen toiminta – mitä tieto on?

- Faktatieto – tutkimustuloksiin tai tilastoihin perustuvaa
- Määrällinen tieto – numerollinen, ei sen objektiivisempaa kuin laadullinen
- Laadullinen tieto – kielellinen, ei puristettu määrälliseen muotoon
- Kokemustieto – arjen tieto, jokaisella omansa, henkilökohtainen
- Episoditieto – yhteydestään irrotettu satunnainen tieto
- Pintatieto – oletus tietämisestä, ”otsikkotieto”
- Välineellinen tieto - tarkoitushakuinen tieto, valikoitu tieto
- Uskomustieto – taustalla uskoluottamus (trust), ei tietoluottamus (confidence)
- ”Mutu”-tieto – musta tuntuu..., oletustietoa
- Informaatio – esittelytieto, etuudet, tapahtumat ym. - viestintä
- Mihin lopulta tietämisessämme tukeudumme?? – Mitä ajattelemme tiedoksi?

Data – aikamme toteemi

- Dataohjautuva ajattelu – uskomus dataan ikään kuin tietona, datan louhinta, tietoaaltaat, tietojärjestelmät tiedon lähteinä
- Kuitenkin data = *aineistoa tiedolle*, tietoa vasta analysoituna ja jäsennettynä
- Tutkijat (Helen 2024; lisakka & Alastalo 2024) puhuvat datafikaatiosta – tietoja ihmisistä & toiminnoista muutetaan louhittaviksi, analysoitaviksi, uuden tiedon lähteeksi
- Valjastettu pitkälti esim. sotessa tiedon taloudellistamiseen – talouden puhe & järkeily, käytetyt tietomuodot – suuntaavat ihmiset tekemään ja toimimaan taloutena
- Esim. tiedolla johtaminen – todella tärkeää – mutta ”itse asiassa tarkoittaa datalla johtamista” (Helen) – vaikka *tietojohtamisen tulisi perustua kokonaisuuteen*, jossa tietoa tuotetaan, organisoidaan, jalostetaan, jaetaan ja ylläpidetään eri tahojen ja toimintamallien toimesta (lisakka & Alastalo)
- Em. tutkimusten mukaan hyvinvointialueiden tiedolla johtaminen valjastettu talousajatteluun ja tehostamiseen

Totuuden jälkeinen aika haastaa tiedon

- Uudenlaisen yhteiskunnallisen hallinnan myötä tiedon arvo on muuttunut
- Tutkijat puhuneet jo pitempään totuuden jälkeisestä ajasta
- Tuomas Niskakangas, HS visio 9.8.2025: Totuuden väistelyn aika:
- Elämme maailmassa, jossa on aiempaa helpompi väistää omaa ajatusmaailmaa uhkaavia faktoja (vastakohtaiset totuudet, ideologisuus, maailmankuvien erot, salaliittoteoriat, trumpismi ...)
- Algoritmit suosivat mustavalkoisia ja kärkeviä näkökulmia – eri ihmiset kuuntelevat eri asiantuntijoita – yhteisön suojeleminen tärkeämpää kuin aito ymmärtäminen
- ”Ideologinen puhtaus on keskeinen arvo – ’vastapuolen’ argumentteja ei hyväksytä – julkinen keskustelu muuttuu yhteisten ongelmien ratkaisusta heimojen väliseksi performanssiksi” – ideologisen tiedon legitimointi, erontekeminen toisista
- Demokratialle olisi hyväksi, jos parhaat vasta-argumentit uskallettaisiin nostaa omien näkemysten rinnalle – oma jalostuisi!

”Totuudet” eroavat - esimerkkejä

- Faktatietoa hyljeksitään, koska omien uskomusten joutuminen ristiriitaan todistusaineiston kanssa on epämukavaa – ei haluta ottaa tietoa vastaan ja muuttaa omaa maailmankuvaa
- Faktatietoa hyljeksitään myös yhdessä, koska suojellaan yhteisön yhteistä tarinaa, tietoa käytetään valikoiden & vältetään kriittistä tietoa
- Maailma tulkitaan eri näkökulmista ja intresseistä eri tavoin, samaan ilmiöön liittyvä tieto tulkitaan ja valikoidaan eri suunnista – lisäbonuksena vahvat kärjistyksen – maailmat oikeasti erilaisia, silti vain yksi!
- Lapha, STM ja Länsi-Pohja tulkitsevat eri tavoin sairaalatoimintaa ja sen kustannuksia koskevaa tietoa
- Sote-järjestöt, hallitus ja hyvinvointialueet tulkitsevat järjestötoiminnan merkityksen eri tavoin – tietoa ei yhtäältä hyödynnetä – ja toisaalta sitä pitäisi olla paljon kattavammin
- Turvallisuuden ymmärtäminen – vain rautaa, aseistautumista, varautumista? – Entä ihmisten hyvinvointiturvallisuus, luottamus elämänmahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen? – Mikä tieto esillä?
- Väite: sote-palvelut eivät toimi, ihmiset tyytymättömiä – tutkimusten mukaan palvelut toimivat ja ihmiset ovat pääosin tyytyväisiä palveluihin – tietoinen tiedon ohjaaminen julkisessa keskustelussa
- Maahanmuuton tulkinnat – HS 7.9.2025 ”Maahanmuutosta puhuttaessa tosiasiat eivät paljon paina”

Tietämättömän tietäminen (Juho Saari 2025)

- ”Yhteiskuntapolitiikan ydintaitoja on tietää, mitä ei tiedä”
- Miten hallita esimerkiksi aikamme suuria kysymyksiä: tekoälyä, digitalisaatiota, robotiikkaa, ilmastonmuutosta, eriarvoisuutta, köyhyyttä, sosiaalisen hyvinvoinnin rakentamista?
- Miten ilmiöt tulkitaan – *tulkinnan voima* ratkaisee? – Mitä ääntä kuuntelemme?
- Listataan ongelmia, epäkohtia, uhkia, pelkoja – mediat keskittyvät ongelmien tulkintaan – usein yksilötarinoina, huomio osailmiöissä – *Miten hallitsemme tiedollisesti kokonaisuuksia?*
- Poliitiikan asialistat rakentuvat erilaisten intressien ja uskomusjärjestelmien mukaisten teemojen ympärille
- *Myönteiset kehityskulut eivät ole esiin nostamisen arvoisia*, jäävät katveeseen niin politiikassa, mediassa kuin tutkimuksessa – Syntyy *todellisuuskuvan negatiivisuusharha*
- Vrt. Juho Saari (toim.) Hyviä uutisia Suomesta. Menestyvän yhteiskunnan tilannekuva, 2025
- Elämmekö *spekulaatioyhteiskunnassa* tietoyhteiskunnan sijasta? – Todellisuuskuvan valinta?

Tarvitaan tutkittua tietoa

- Juho Saari listaa *5 tulevaisuuden tutkimusohjelmaa* (to) + soveltaminen eri tasoille:
 - 1) Innovaatiopolkujen to – tutkijat mukaan ratkaisujen etsimiseen yhteistyössä
 - 2) Onnistuneiden politiikkauudistusten to – luottamus, suunnittelu, varautuminen
 - 3) Tulevaisuuden poliittisen ja sosiaalisen kuvittelun to – toimintakyvyn, sosiaalisen ja terveydellisen hyvinvoinnin, turvallisuuden, ekologisen kestävyys kannalta myönteisten ratkaisujen hakeminen, innovatiivinen uudistaminen
 - 4) Automaattisten mekanismien to – automaattisesti erilaiset muutostekijät huomioon, esim. mikä kaikki muuttuu, kun elinajanodote muuttuu – tai syntyvyys muuttuu - Todennettu vaikuttavuus
 - 5) Tulevaisuuden ennakoimisen ja mallintamisen to – ennusteet ohjaavat yhteiskuntapolitiikkaa, joten ennakointitietoon investoimista tarvitaan – Tulevaisuuspelkojen tilalle tulevaisuusvisioita
- Luottamuksen luominen tiedolla epävarmuuden ajassa
- Myönteinen tulevaisuusajattelu – Myönteiset mahdollisuudet kannustavat, uhkakuvat eivät

Järjestötoiminta tarvitsee tutkimustietoa

- **Järjestöjen perustieto** – tilannetieto, keitä, tehtävät, eri toimintamuodot (vapaaehtoistyö, sosiaalinen tuki, vertaistuki, matalan kynnyksen toiminta, neuvonta ym.), voimavarat - Toimintatarjotin
- **Hyte-toimintatieto** - alueellinen kattavuus, kunnat / hyvinvointialueet – eri toimintamuodot
- **Palvelunkäyttäjien elinolotieto** – kansalaisia koskevat elinolotiedot, erityisryhmät, palvelutarpeet
- **Kansalaisosallisuutta ja -osaamista koskeva tieto** – osallisuus, kokemusasiantuntijuus, asiakaspalautetieto
- **Järjestöjen erityisosaamista koskeva tieto** – ammatillinen erikoisosaaminen, järjestötoimijoiden & hallituksen asiantuntijuus
- **Järjestöjen palvelutuotantoa koskeva tieto** – palvelutarjonta, henkilöstö - Palvelutarjotin
- **Järjestöjen osallisuutta koskeva tieto** – järjestöjen virallinen mukanaolo ja roolit sote-toiminnoissa, oppilaitosyhteistyö, kulttuuriyhteistyö – Viralliset toimielimet - Järjestöneuvosto hyvinvointialueella?
- Selkeää ja monipuolista tietoa tarvitaan – sen osoitti tietämätön puhunta sote-järjestöistä budjettileikkausten yhteydessä, ei riitä että sanotaan tekevämme hyvää työtä ja että meitä tarvitaan...

Tietoperustainen päätöksenteko ja asiakastyö?

- Sotea koskevassa järjestämislaissa hyvinvointialueilla ei tutkimusvelvoitetta
- Terveystieteissa näyttöperustaisuus säädetty (8 §): Terveystieteiden toiminnan on perustuttava näyttöön ja hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin.
- Sosiaalihoito- ja palveluissa ei vastaavaa velvoitetta ole, alalla ei myöskään ole terveystieteiden Käypä hoito-käytäntöjä vastaavia Käypä sosiaalityö-suosituksia (edes käsitettä!)
- Tieto ei synny itsestään – eikä data ole tietoa
- Tarvitaan kehittäjien ja tutkijoiden vakansseja, kokeiluja ja kehittämistä jossa tutkimus mukana, työkiertoa jossa työntekijä voi irtautua kehittämis- ja tutkimustyöhön
- Tutkiva työote kaikkeen käytännön toimintaan – tiedon tuottaminen ei ole vain tutkijoiden asia
- Mihin päätöksenteko oikeasti perustuu? – niin hallinnossa kuin asiakaspalvelussa?

Miten se kiteytys menikään: ”Äly hoi, ymmärrys älä jätä!”

*Tavoitteeksi (tutkimus)tietoon perustuva päätöksenteko ja
asiakaspalvelu – ymmärryksen ja viisauden kivijalkana*

Kiitos!
